

UDK 811.161.1'367.626
SoonCheon Eom
Južna Koreja

ANALIZA SPREMEMBE BESEDNOVRSTNOSTI PRI RUSKEM VPRAŠALNEM ZAIMKU ČTO

V razpravi skušamo proučiti značilnosti prehoda ruskega *čto* iz vprašalnega zaimka v členek, ugotoviti odločilne mehanizme tega procesa ter v posameznih fazah analizirati spremembe pomena, slovničnih in skladenjskih značilnosti in diskurzivne vloge. Vprašalni zaimek v končni fazi pridobi status členka, a gre skozi vmesni fazi zaimka členka in členka zaimka s prestrukturiranjem, subjektivizacijo, pragmatično inferenco iz metonimije in inferenco iz metafore. Vmesne faze prehoda zaimka *čto* v členek vsebujejo posebnosti na slovnični, skladenjski in diskurzivni ravni. Sprememba besednovrstnosti ruskega *čto* iz vprašalnega zaimka v členek je posledica gramatikalizacije.

Ključne besede: gramatikalizacija, puščica spremembe besednovrstnosti, subjektivizacija, pragmatična inferenca, metonimija, metafora

The purpose of the paper is to analyze the characteristics of the change and development of *čto* from an interrogative pronoun to a particle and the relevant mechanism of that process, and to analyze the grammatical and syntactic characteristics, discourse function, and meaning by distinguishing the stages involved in the process from the interrogative pronoun to the particle. The interrogative pronoun ultimately acquires the status of a particle after going through the stages of pronominal particle to particle pronoun by restructuralization, subjectivization, and pragmatic inference from metonymy and inference from metaphor. When the interrogative pronoun *čto* becomes a particle, it goes through several intermediate stages that have unique characteristics on the grammatical, syntactic, and discourse levels. The transformation of the interrogative pronoun *čto* into the particle *čto* is due to the grammaticalization phenomenon.

Key words: grammaticalization, word-class transformation arrow, subjectivization, pragmatic inference, metonymy, metaphor

1 Uvod

Sprememba besednovrstnosti je pojav, ki nastopa skupaj s pomensko diferenciacijo, ko določena beseda, ki je postala večpomenska, zaradi notranje- in zunajjezikovnih, kognitivnih in izkustvenih dejavnikov postane do nevzdržnosti prenasršena s pomeni. To je posledica gramatikalizacije in ni enkrateno, mehaničen ali začasen pojav, ampak neizogiben pojav, ki nastopa postopno skozi daljše časovno obdobje. Spremembo besednovrstnosti je mogoče razdeliti na faze: v začetni fazi nastopajo samo besednovrstne značilnosti prvotne besede, v prehodni fazi nastopajo mešane besednovrstne značilnosti, vključno s prvotnimi leksikalnimi in slovničnimi značilnostmi ter značilnostmi konverzacijske vloge, medtem ko se v končni fazi pojavijo značilnosti spremenjene besedne vrste. V tem procesu nastopi pojav besednovrstnega hibrida, ki je povezan z vsebino in obliko jezikovnega koda, in vprašanje simetrije.

Tako je o tem mogoče govoriti kot o »skladenjskem pojavu, ki ga je težko uvrstiti v isto vrsto« (PEŠKOVSKIJ 1956: 266–67) ali o »sestavljenu pojavu strukturnih in pomenskih značilnosti jezikovne enote« (BABAJCEVA 2000: 446). Sprememba besednovrstnosti in hibridnost sta posledica dejstva, da je jezikovni sistem neprestano v spreminjanju iz zgodovinskih, družbenih, psiholoških in čustvenih razlogov, v čisto jezikovnem pogledu pa izvirata iz arbitrarnosti besednovrstne klasifikacije in dinamizma besednovrstnega sistema. Sprememba besednovrstnosti in hibridnost sta pojava, ki so mu podvržene vse ruske jezikovne enote, ki iz večpomenk preidejo v homonime. Predmet analize v pričujoči razpravi je vprašalni zaimek *čto*.

(1) Sledovatelj. *Čto* bylo potom?

Preiskovalni sodnik. *Kaj* se je zgodilo potem? (Karelin, Verjamem v horoskope.)

(2) *Čto* ty, v samom dele, njuni rasputil?

Pa kaj se to cmeriš? (Bubennov, Bela breza.)

(3) Ivan. *Čto*, moya horošaja?

Kaj je, moja draga? (Kočetkov, Samo potem.)

Ruski *čto* ima v primerih (1) do (3) jasno razvidno besednovrstno identiteto in konverzijsko vlogo. V primeru (1) je osebek in kot polnopomenska beseda z jasno propozicijo je vprašalni zaimek, ki opravlja vlogo, 'zahteva po informacijah, ki bodo razrešile vprašanja, ki nastajajo v diskusiji'. *Čto* v primeru (2) ni ne stavčni člen ne izbirna prvina, ampak bi ga lahko imenovali 'zaimek členek',¹ tj. 'delno polnopomenska beseda, delno slovnična besedica', v kateri soobstajajo tako značilnosti vprašalnega zaimka kot členska. Opravlja tako vlogo 'zahteva po informacijah, ki bo razrešil vprašanja, ki nastajajo v diskusiji,' kot tudi vlogo, da upovedenemu doda 'osebni čustveni pomen govorca'. *Čto* v primeru (3) kot izbirna prvina je vključen v konfiguracijo vprašalne povedi, a je brez propozicijske vsebine; je členek – slovnična besedica, ki upovedenemu dodaja osebni čustveni pomen govorca.

Kot je razvidno iz primerov (1) do (3), sta vprašalni zaimek *čto* in členek *čto* udeležena v konfiguraciji vprašalnega govornega dejanja, vendar pa ima vprašalni zaimek *čto* propozicijsko vsebino in ilokucijsko moč, medtem ko ju členek *čto* nima. Drugič, vprašalni zaimek *čto* deluje kot eden od glavnih stavčnih členov, ki vključujejo osebek, povedek in predmet, in mu je treba pripisati sklon, medtem ko členek *čto* ne more biti stavčni člen in se ne sklanja. Tretjič, na diskurzivni ravni vprašalni zaimek *čto* zahteva od sogovornika natančen odgovor, medtem ko ga členek *čto* ne. Četrtič, vprašalni zaimek *čto* je naglašen, medtem ko je členek *čto* brez naglasa. *Čto* je potemtakem homonim, ki ima obenem status vprašalnega zaimka in členska. Razlog za to, da ima status dveh besednih vrst, je mogoče izpeljati iz dejstva, da je prvotni zaimek *čto* iz različnih razlogov in s pomočjo različnih mehanizmov postal členek, vendar je ohranil svojo prvotno besedno obliko.²

¹ Poimenovanje 'zaimek členek' odraža prepričanje, da beseda lahko istočasno pripada različnim besednim vrstam na besednovrstni ravni, prav tako kot se v določeni besedni kategoriji lahko uveljavi več pomenov. To poimenovanje uporabljajo tudi PEŠKOVSKIJ (1938: 165), ARDENTOV (1973: 23), MEL'ČUK (2000: 194–96) in JUR'EVNA (2009: 159).

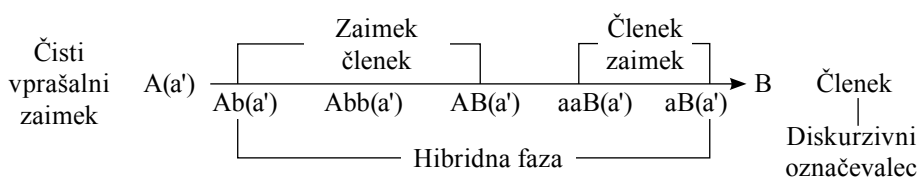
² UŠAKOV (2001: 600–2); EVGENEVA (1999: 685–87); TIHOV (2000: 1203–4); ŠAHMATOV (1952: 31, 121).

Dejstvo, da je *что* homonim, so sprejeli številni raziskovalci, vendarle pa so ostali doslej neraziskani tako postopek, kako je *что* od vprašalnega zaimka, ki je polnopomenska beseda, prešel v členek, ki je slovnična besedica, kot tudi številni zapleteni pojavi, ki nastopajo v tem procesu. Izhajajoč iz te predpostavke, bo drugi del razprave osvetlil značilnosti spremembe in prehoda besede *что* od vprašalnega zaimka do členska ter odločilni mehanizem v tem procesu. V tretjem delu bomo ob določitvi faz tega procesa proučili slovnične in skladenjske značilnosti, diskurzivno vlogo in pomen. V četrtem delu pa bomo povzeli izsledke raziskave ter načrtali prihodnje raziskovalne naloge v zvezi s temo našega prispevka. Gradivo za raziskavo je vzeto iz sodobnega ruskega diskurza, katerega vir je bil Ruski nacionalni korpus (RNC) in spletna knjižnica Maksima Moškova (Lib.Ru).

2 Značilnosti in mehanizmi spremembe *что* iz vprašalnega zaimka v členek

2.1 Značilnosti spremembe *что* iz vprašalnega zaimka v členek

Pri prehodu vprašalnega zaimka *что* v členek *что* je prišlo do spremembe oblike in pomena. Ta sprememba je bila v celoti enosmerna, tj. prehod v členek – sekundarno slovnično kategorijo, iz vprašalnega zaimka – primarne slovnične kategorije, je mogoč, medtem ko razvoj v nasprotni smeri ni mogoč. Dejstvo, da se je vprašalni zaimek *что* preobrazil v členek *что*, pa ne pomeni, da je vprašalni zaimek prenehal obstajati. Vprašalni zaimek *что* in členek *что* soobstajata in nastane kategorija vmesne faze, ki ohranja značilnosti obeh kategorij. V tem procesu pomen *что* preide od propozicijskega v fazo, kjer propozicijski in diskurzivni pomen soobstajata, pridobi pa tudi diskurzivno osredinjen pomen, medtem ko do spremembe v nasprotni smeri ne pride.

Slika 1: Puščica spremembe besednovrstnosti.

Preobrazba *что* iz vprašalnega zaimka v členek je posledica gramatikalizacije in ta proces je mogoče ponazoriti s puščico spremembe besednovrstnosti³ na sliki 1. Ta puščica odraža ne le statični vidik jezikovnega sistema, ampak tudi dinamični, sinhroni in diahroni vidik jezikovne spremembe tudi značilnosti slovnične, skladenjske, pomenske in funkcijske ravnine posamezne jezikovne enote.

Puščica na sliki 1, ki nakazuje smer spremembe in razvoja *что*, ima vprašalni zaimek, ki je prvotna beseda in bolj popolna oblika, na skrajni levi. Členek *что*, ki

³ Puščica spremembe besednovrstnosti je aplikacija »linije besednovrstne preobrazbe« pri BABAJCEVI (1991: 14).

je povezovalna, skrajšana, slovnična oblika, je postavljen na skrajno desno in predstavlja sedanost, ko se je preobrazba že ustavila. Čeprav so bila kritična obdobja, ko so nastopile velike spremembe, kot je razvidno iz tabele 1, sta sprememba in razvoj potekala postopno in neprekinjeno. Dejstvo, da je sprememba ustavljena, ko pride do členka, izgleda tako samo s sinhronega stališča, saj se gramatikalizacija nadaljuje.

Kolikor bolj se pomikamo na desno stran puščice, toliko večja je gramatikalizacija, in kolikor bliže so si besede na puščici, večja je podobnost v stopnji ali pomenu gramatikalizacije. Črke ponazarjajo posamezne faze gramatikalizacije. Male črke pomenijo vsebinsko spremembo v fazi gramatikalizacije, tako da a pomeni nespremenjeni pomen ne glede na stopnjo gramatikalizacije, in sicer 'zahtevo po informacijah, ki bodo razrešile vprašanja',⁴ tj. osnovni pomen besede *čto*. Veliki črki A in B zaznamujeta odločilne kategorije za vsako fazo.

Faza, ki jo imenujemo vprašalni zaimek, zavzema razdaljo med točkama A in AB. Faza, ki se začne na točki aaB, se običajno pojmuje kot faza členka, medtem ko je faza med točkama Ab in aB mešana faza, v kateri soobstajajo značilnosti in vloge vprašalnega zaimka in členka. Vsaka faza ima ne le edinstvene skladenjske, slovnične in funkcijske značilnosti, ampak tudi različen obseg in vlogo besednih vrst. Poleg tega ne vključuje enega samega vzorca, ampak v vsaki fazi soobstaja več različnih vzorcev.

Faza A vsebuje izključno značilnosti in vlogo vprašalnega zaimka, tako da v tej fazi *čto* lahko imenujemo čisti vprašalni zaimek.⁵ Fazi Ab in Abb vsebujeta večji delež in vlogo vprašalnega zaimka kot členka, tako da je *čto* v teh fazah mogoče imenovati zaimek členek. Faza AB vsebuje vlogo, ki razlikuje med vprašalnim zaimkom *čto* in členkom *čto* na slovnični in pomenski ravni, pri čemer sta delež in funkcija obeh podobna. *Čto* v tej fazi je mogoče imenovati zaimek členek. Delež in funkcija členka postaneta večja kot delež in funkcija vprašalnega zaimka v fazah aaB in aB, tako da *čto* v teh fazah lahko imenujemo členek zaimek. Do faze B *čto* pridobi kategorični status členka, tako da to fazo lahko pojmujemo kot diskurzivno tvorbo na diskurzivni ravni.

2.2 Mehanizem, ki deluje pri prehodu *čto* iz vprašalnega zaimka v členek

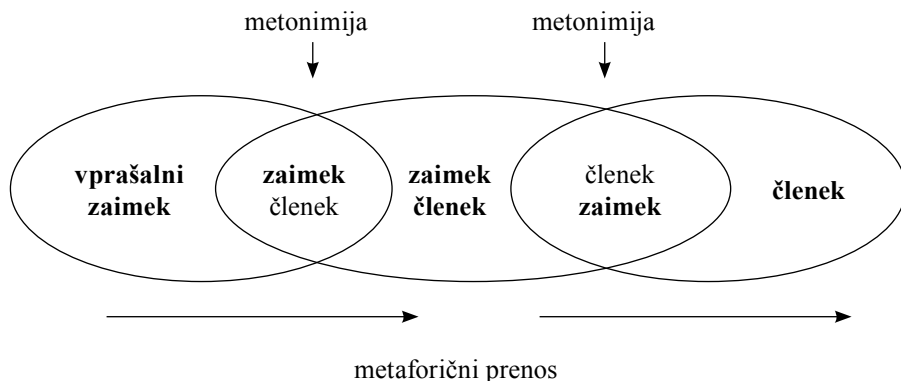
Vprašalni zaimek v končni fazi pridobi status členka, a pred tem preide fazi zaimka členka in členka zaimka, in sicer s pomočjo prestrukturiranja, subjektivizacije ter pragmatične inference iz metonimije in inference iz metafore. Kot je razvidno s slike 2, je prehod iz vprašalnega zaimka v členek proces, ki nenehno in nepretrgano poteka v eni smeri,⁶ vključuje pa stalne in nenadne spremembe. Koncept nenadne spremembe je vključen na različnih področjih, nenadnost pa nastopa, ker ima

⁴ Ruski zaimek s svojim korenem implicira pomen (PEŠKOVSKIJ 1938: 163; ŠAHMATOV 1956: 43).

⁵ V razpravi se poimenovanje 'čisti vprašalni zaimek' uporablja za razlikovanje med *čto*, ki ima izključno vprašalno vlogo in slovnične in skladenjske lastnosti zaimka, od vprašalnega zaimka *čto* v drugih fazah.

⁶ Za to se uporablja poimenovanje *continuum* (HOPPER, TRAUGOTT 1993: 6–7) ali *cine* (HOLLIDAY 1961: 249), in čeprav so razlike v njuni vsebini, sta v bistvu vendarle različni poimenovanji za isti pojav.

sprememba metaforični značaj, ki se večinoma pojavlja neodvisno od diskurza. Po drugi strani pa stalni del ni metonimična sprememba, ki bi v celoti zajela določeno področje, pač pa postopna sprememba, ki je odvisna od zunajjezikovne situacije ali od konteksta (Lee 1998: 208). Na sliki 2 *čto* v prvi in drugi elipsi s pomočjo metaforične inference postane večpomenka, medtem ko do spremembe kategorije zaradi metonimičnega prestrukturiranja pride v delih, kjer se elipsi prekrivata. Drugače povedano, ko vprašalni zaimek postane članek, potem ko je prešel fazi zaimka členska in členska zaimka, je vpliv na metaforično preobrazbo v makrostrukturi, medtem ko je vpliv na metonimijo v mikrostrukturi.

Slika 2: Mehanizem, udeležen v postopku preobrazbe *čto* iz vprašalnega zaimka v članek.

Pri besednovrstni preobrazbi vprašalnega zaimka *čto* imata pomembno vlogo tudi subjektifikacija in pragmatična inferenca. Subjektifikacija se nanaša na to, kako posamezna beseda ali struktura postopno razvije subjektivni pomen, ki temelji na govorčevi perspektivi (TRAUGOTT 1995: 31–54). *Čto* ima v zgornji povedi (1) natančen propozicijski pomen, medtem ko ima *čto* v povedi (2) dodan govorčev subjektivni čustveni pomen in propozicijski pomen se nekako umakne v ozadje. V povedi (3) pa je propozicijski pomen besede *čto* popolnoma zbledel in ostal je samo govorčev subjektivni čustveni pomen. Tako se je pomen besede *čto*, ki se besednovrstno preobrazila v smeri vprašalni zaimek > zaimek članek in članek zaimek > članek, spremenil iz zunanega propozicijskega pomena v notranjega presojevalnega; iz zaznavnega, kognitivnega pomena v subjektivni čustveni pomen. Drugače povedano, njegov pomen se je postopno spremenil od manj subjektivnega do bolj subjektivnega, v katerega je bil projiciran osebni pogled govorca.

Pojav, da tako spremenjeni pomen postane del dejanskega pomena besede *čto*, je posledica pragmatične inference. To pomeni, da v uspešni diskusiji govorec s pomočjo inference ujame pomensko spremembo *čto* in mora ugotoviti njegov pomen. V naslednji fazi govorčev subjektivni pomen, pridobljen z inferenco, postane del pomena *čto*, in ko se ta proces dlje časa ponavlja, implicirani pomen postane del dejanskega pomena. Ko se po določenem času izkušnja posameznega govorca

in akumulirana percepcija odrazita v percepciji in izkušnji družbenega govorca, spremenjena jezikovna struktura (oblika, pomen) postaneta del splošne družbene rabe.

3 Analiza diskurzivne funkcije in značilnosti *čto* za vsako fazo v spremembi besednovrstnosti

3.1 Značilnosti in diskurzivna funkcija čistega vprašalnega zaimka *čto*

Čisti vprašalni zaimek *čto* sodi v fazo A na puščici spremembe besednovrstnosti in opravlja vlogo osebka, predmeta in povedka. Zahteva sklonsko obliko, in ker je njegov pomenski obseg zelo širok in raznolik, je tudi sogovornikov odgovor nanj širok in splošen.

(4) Aleksandra. *Čto* slučilos'?

Kaj se je zgodilo? (Kočetkov, Samo potem.)

(5) *Čto* slučilos' *Čto* s vašim tovariščem?

Kaj se je zgodilo? Kaj je z vašim prijateljem? (Belov, Tek v zlati meglici.)

(6) Natal'ja. *Čto* ty sobiraes'sja?

Kaj nameravaš? (Lisovska, Nikoli ne bom ljubila ...)

(7) Mariya. *Čto* vy xotite?

Kaj hočete? (Kočetkov, Samo potem.)

Čto v povedih primerov (4) in (5) opravlja vlogo osebka. '*Čto* slučilos'?' v povedih (4) in (5) je splošni tip vprašalnega izreka in odgovori sogovornika so različni glede na več spremenljivk, med katerimi so diskurzivna situacija, družbeni položaj udeleženca pogovora in čustveno stanje. *Čto* v Aleksandrinem izreku v primeru (4) opravlja vlogo 'zahteva po informacijah, ki zadevajo dogodek ali diskurzivno situacijo, v kateri se je znašel sogovornik'. *Čto* v Sergejevem izreku v primeru (5) ima zgradbo '*čto* struktura' + 'sledеči izrek', v kateri je sledеči izrek metadiskurz, ki s povečanjem preciznosti vprašanja zmanjša miselno in psihično energijo, ki jo mora v formuliranje odgovora vložiti sogovornik.

Čto v primerih (6) in (7) opravlja vlogo predmeta v povedi in v Nataljinem izreku v primeru (6) vlogo 'zahteva po informaciji o aktivnosti sogovornika'. Vendar pa je diskurzivna funkcija struktur, ki so zastopane v '*Čto* delat'?' (*Kaj* storiti?'), v vsakdanjem diskurzu veliko bolj razširjena in raznovrstna. Ker je ta izraz že postal utrjen, se uporablja kot idiomatična besedna zveza, zato se o njej govori tudi kot o »ustrezniku glagolskega zaimka« ali »opisnem glagolskem zaimku« (ZARECKIJ 1940: 21), »lažnem zaimku« (UŠAKOVA 1998: 85–86) in »deiktičnem glagolu« (ŠVEDOVA 1998: 42–43), ki ima isti pomen in vlogo kot zaimek.⁷

Zveza '*Čto* vy xotite?' (*Kaj* hočete?)' v primeru (7) je prav tako tip zelo splošnega vprašalnega izreka, ki se redno utrdi v idiomatično besedno zvezo kot struktura '*Čto*

⁷ Švedova uvršča skupino glagolov, ki izraža dejanje, dogodek, situacijo in dejavnost ter vključuje glagole *postupat'*-*postupit'* (*поступать*-*поступить*), *delat'**sja*-*sdelat'**sja* (*делаться*-*сделаться*), *prihodit'*-*proizojti* (*происходить*-*произойти*), v isto kategorijo.

delat'? (*Kaj* storiti?). *Čto* v primeru (7) opravlja vlogo 'zahteve po informacijah o nečem, kar želi ali potrebuje sogovornik'.

(8) *Čto* včerašnjaja igra? - sprosil Varja.

Kako je šla včerašnjaja igra? – je vprašala Varja. (Akunin, Turški gambit.)

Čto v Varjinem izreku v primeru (8) ima vlogo povedka v povedi in ga je mogoče nadomestiti z vprašalnim prislovom *kak* 'kako'. Njegov pomenski obseg je širok in splošen. Opravlja funkcijo 'zahteve po informacijah o stanju določene entitete'.

Izrazi, ki vključujejo čisti vprašalni zaimek *čto* v primerih (4) do (8) so večinoma [+nevtraln], [+nezaznamovani], mnogi so se v zaznavnem sistemu skupin, ki uporabljajo jezik, utrdili v idiomatične fraze. Glavna diskurzivna funkcija je 'zahteva po informacijah, ki naj odpravijo govorčev dvom'.

3.2 Značilnosti in diskurzivna funkcija zaimka členska *čto*

Zaimek členek *čto* sodi v fazi Ab, Abb na puščici spremembe besednovrstnosti in opravlja vlogo osebka, predmeta, povedka in situacijske besede v povedi; treba mu je pripisati sklon. Delež in funkcija vprašalnega zaimka sta večja kot delež in funkcija členska. Od te faze je poleg propozicijskega pomena besedi *čto* dodan še subjektivni pomen govorca, tako da je pri interpretaciji povečana pragmatična obremenitev.

3.2.1 *Čto* v točki Ab na puščici spremembe besednovrstnosti

Čto v fazi Ab na puščici spremembe besednovrstnosti ima večji delež in funkcijo vprašalnega zaimka kot členska. Glavna zgradba v tej fazi vključuje '*Čto* u kogo (slučilost) + situacijska beseda', '*Čto* + človeški samostalnik?', '*Čto* + ponovitev ključnih elementov iz predhodnega izreka?' in '*Čto*? + *Čto* struktura?'

(9) Marija. Èto svežaja fotografija. *Čto* u tebja s nej?

To je sveža fotografija. *Kaj* je narobe z njo? (Kočetkov, Samo potem.)

(10) Nadežda. Vanja, *čto* u tebja s licom? Počemu ty pobrilsja napolovinu?

Vanja, *kaj* je s tvojim obrazom? Zakaj si se na pol obril? (Kočetkov, Samo potem.)

Marijin izrek v primeru (9) ima zgradbo 'predhodni izrek' + '*čto* struktura', Nadeždin izrek v primeru (10) pa zgradbo '*čto*' + 'sledišči izrek'; *čto* struktura je nepopolna poved, v kateri je izpuščeno 'slučilost' (zgodilo se je). V obeh primerih sta predhodni in sledišči izrek metadiskurzivni besedili, ki omogočata sogovorniku prihraniti miselno in psihično energijo, ki je potrebna za pripravo odgovora, in sicer tako, da se pojasni osnova in razlog za ilokucijsko naravo besede *čto*. Glavna funkcija *čto* v Marijinem izreku v primeru (9) je 'razrešitev vprašanj, ki zadevajo odnos med sogovornikom Ivanom in terciarnim likom Nadeždo', obenem pa opravlja drugotno funkcijo 'izražanja govorčevega presenečenja nad dano diskurzivno situacijo'. Glavna funkcija *čto* v Nadeždinem izreku v primeru (10) je 'razrešitev vprašanj v zvezi

z vedanjem sogovornika', drugotna funkcija pa 'izražanje začudenja nad sogovornikovim vedanjem'.

(11) Andrej. Očen!... ja ...

Zelo ... sem ...

Dar'ja. **Čto** vy?

Kaj je z vami? (Sadur, Ujeta lastovka.)

Darjin izrek v primeru (11) ima zgradbo '**čto** + osebni zaimek/človeški samostalnik'; **čto** zahteva informacije o živem bitju, zlasti človeku. Ta vrsta **čto** lahko zahteva informacije o psihičnem ali čustvenem stanju ljudi, ker ima širok pomenski obseg. Vendar kot se vidi iz primera (11), ko **čto** podkrepi vprašanje, ki zadeva živa bitja, posebno ljudi, je funkciji izpraševanja dodan še govoreč subjektivni pomen. Glavna funkcija **čto** v Darjinem izreku v primeru (11) je 'razrešitev vprašanj, ki zadevajo vednje sogovornika', opravlja pa tudi drugotno funkcijo, ki je 'izražanje začudenja nad sogovornikovim vedanjem'.

(12) Nadežda. Mama, on ne vinovat, ja sama.

Mama, ni on kriv, jaz sem.

Marija. **Čto** sama?

Ti si **kaj**? (Kočetkov, Samo potem.)

Marijin izrek v primeru (12) ima zgradbo '**čto** + ponovitev ključnih elementov (*sama*) iz predhodnega izreka in 'ponovitev' deluje kot izraz subjektivnega pomena govorca. Glavna funkcija **čto** v Marijinem izreku v primeru (12) je 'razrešitev vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec', medtem ko je njegova drugotna funkcija 'kritika in oštevanje predhodnega govorca'.

(13) Čto? **Čto** ty skazal? – porazilsja Pontij Pilat.

Kaj? **Kaj** si rekel? – se je začudil Poncij Pilat. (Ajtmатов, Klada.)

Izrek Poncija Pilata v primeru (13) ima zgradbo '**čto?** + **čto** struktura' in s ponavljanjem **čto** je govoreč subjektivni pomen dodan kar najbolj nevtralnemu in neznanovanemu izrazu '**Čto** ty skazal? (**Kaj** si rekel?)'. Glavna funkcija **čto** v primeru (13) je 'razrešitev vprašanj v zvezi s propozicijsko vsebino predhodnega izreka', opravlja pa tudi drugotno funkcijo, ki je 'izražanje začudenja nad predhodnim govorcem'.

V primerih (9) do (13) je v fazi Ab na puščici spremembe besednovrstnosti glavna funkcija **čto** 'razrešitev vprašanj, ki zadevajo vednje sogovornika ali namen izreka in propozicijsko vsebino predhodnega izreka', njegova drugotna funkcija pa je 'izražanje začudenja nad diskurzno situacijo ali vedanjem sogovornika' in 'kritika ali oštevanje predhodnega govorca'.

3.2.2 **Čto** v fazi Abb na puščici spremembe besednovrstnosti

V primerjavi s fazo Ab ima **čto** v fazi Abb na puščici spremembe besednovrstnosti večji delež in funkcijo členka in dodan subjektivni pomen govorca. V tej

fazi je značilna zgradba: inverzija ‘osebek + *čto*’ in ‘osebek (tema) + *čto* + povedek (rema)’.

(14) Džejms zakričal. ... Idi, Skaži, čto ja sejčas pridu. Ponjal?

James je zakričal. ... Pojdi, reci, da takoj pridem. Razumel?

A ty *čto*? sprosil Sëm s udivljeniem.

Kaj pa ti? je Sam vprašal presenečeno. (Sohah’, Nebogljeni svet.)

Povedi v primeru (14) imajo zgradbo tipa ‘osebek + *čto*’; inverzija ima diskurzivno funkcijo, ki izreku dodaja pomen negotovosti. Glavna funkcija *čto* v primeru (14) je ‘razrešitev vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je imel z izrekom predhodni govorec’, opravlja pa tudi drugotno funkcijo, ki je ‘izražanje začudenja nad predhodnim govorcem’.

(15) Kangaroo. Vy *čto* zdes' sidite? Proverili? Stupaete!

Kaj pa sedite tukaj? Preverili? Premaknite se! (Karelin, Verjamem v horoskope.)

Kangaroojev izrek v primeru (15) ima zgradbo ‘osebek (tema) + *čto* + povedek (rema)’; z inverzijo je dodan pomen negotovosti. *Čto* poudarja remo, s tem ko jo ločuje od teme. Implicira tudi predpostavko, da ‘je govorec radoveden, zakaj sogovornik sedi na tem mestu, in zahteva ustrezno informacijo’. Tako je *čto* v tem primeru vprašalni zaimek, ki opravlja vlogo vzročnega prislova. Glavna funkcija *čto* v primeru (15) je ‘razrešitev vprašanj, ki zadevajo vedénje predhodnega govorca’, drugotna funkcija pa je ‘izražanje začudenja nad vedénjem predhodnega govorca’.

Kot je razvidno iz primerov (14) in (15), je v točki Abb na puščici spremembe besednovrstnosti glavna funkcija *čto* ‘razrešitev vprašanj, ki zadevajo namen izreka ali vedénje predhodnega govorca ali propozicijsko vsebino predhodnega izreka’, njegova drugotna funkcija pa je ‘izražanje začudenja nad vedénjem predhodnega govorca’.

3.3 Značilnosti in diskurzivna funkcija zaimka členka *čto*: Faza AB na puščici spremembe besednovrstnosti

Ta *čto* sodi v fazo AB na puščici spremembe besednovrstnosti in skoraj v enaki meri odraža delež in funkcijo vprašalnega zaimka in členka. *Čto* v tej fazi ne more biti več stavčni člen in ne zahteva, da se mu pripiše sklon. Po tej fazi *čto* ne zahteva splošnega in širokega odgovora na vprašanje, ampak pritrdilni/nikalni odgovor, ki potrjuje določeno dejstvo ali resnico. Ta faza vključuje predvsem zgradbo ‘*Čto* (že) osebek + povedek’ ali ‘enobesedna poved *Čto*?’ + ‘ponovitev ključnih elementov predhodnega izreka’.

(16) Hozain. *Čto* že ty, begemot plešivyyj, imja svoje skryval?...

Gospodar. *Kaj* si ti, plešasti gigant, skrival svoje ime? (Smorodinov, Male farse 1993–96.)

Gospodarjev izrek v primeru (16) ima zgradbo ‘*Čto* (že) osebek + povedek’; osebek in povedek imata različni obliki, vendar sta skladijsko tesno povezana. *Čto* v

gospodarjevem izreku v primeru (16) opravlja funkciji ‘potrditev resničnosti v zvezi z vedanjem sogovornika’ in ‘kritika in oštevanje sogovornika’.

(17) Nadežda. A duša?!

In duša?!

Aleksandra. **Čto?** Duša? Tebja interesuet duša?

Kaj? Duša? A duša te zanima? (Kočetkov, Samo potem.)

Povedi v primeru (17) imajo zgradbo ‘enobesedna poved **Čto?**’ + ‘ponovitev ključnih elementov predhodnega izreka’. Enobesedna poved vključuje ‘**Čto** ty skazal? (**Kaj** si rekel?)’ ali ‘**Čto** tebe nužno? (**Kaj** potrebuješ?)’, izpuščene dele je mogoče rekonstruirati. **Čto** v povedih iz primera (17) se nadaljuje s sledečim izrekom, zato ga težko imenujemo enobesedna poved v pravem pomenu. **Čto** v Aleksandrinem izreku iz primera (17) opravlja funkciji ‘zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec’ in ‘izražanje prezira ali zasmehovanja predhodnega govorca’.

Kot je razvidno iz primerov (16) in (17), v fazi AB na puščici spremembe besednovrstnosti **čto** opravlja funkcije ‘potrditev resničnosti v zvezi z vedanjem sogovornika’, ‘kritika in oštevanje sogovornika’, ‘zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec’ in ‘izražanje prezira in zasmehovanje predhodnega govorca’.

3.4 Značilnosti in diskurzivna funkcija členka zaimka *čto*

Členek zaimek **čto** sodi v fazi aaB in aB na puščici spremembe besednovrstnosti; delež funkcije členka je večji kot delež funkcije vprašalnega zaimka. **Čto** v tej fazi ne more postati stavčni člen in se ne sklanja. Njegova glavna funkcija je ‘izraziti osebni čustveni namen govorca’, drugotna pa ‘zahteva po informacijah, ki bodo razrešile vprašanja’. Od te faze dalje je **čto** izbirna prvina povedi in ne vpliva na propozicijsko vsebino izreka, tudi če je izpuščen.

3.4.1 *Čto* v fazi aaB na puščici spremembe besednovrstnosti

Ta faza vključuje zgradbo: ‘osebek + **čto** struktura (inverzija)’ + ‘predikatna struktura’, značilna enobesedno poved in ‘situacijska beseda + **čto**’.

(18) Vanja. Ty napisal knigu?

A si (ti) napisal knjigo?

Marija. **Ty čto**, dura, knigu ne videla?

Kaj ti je, trapa, a nisi videla knjige? (Kočetkov, Samo potem.)

Poved iz primera (18) ima zgradbo ‘osebek + **čto** struktura (inverzija)’ + ‘predikatna struktura’; obe strukturi sta tesno povezani, čeprav imata različni obliki. Inverzija je sredstvo, s katerim se poudarja pomen negotovosti, težišče vprašanja pa ni **čto**, ampak povedek ‘nisi videla’. Glavna funkcija **čto** v povedih iz primera (18) je ‘izražanje nezadovoljstva s predhodnim govorcem’, drugotna pa ‘potrditev resničnosti predhodnega izreka’.

(19) Takih, kak on, byli tysjači-nebrežno brosil Vahtang.

Takih kot on je bilo na tisoče – je brezbrizno navrgel Vahtang.

Čto? – pelesprosila Toma.

Kaj? – je ponovno vprašala Toma. (Sluckina, Ozvezdje Lev.)

Čto v povedi iz primera (19) je tipična enobesedna poved, v kateri se da izpuščeni del rekonstruirati, npr. '*Čto* vy skazali? (*Kaj* ste rekli?)'. Glavna funkcija *čto* v Tomini povedi je 'razrešitev vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je imel z izrekom predhodni govorec'.

(20) Nužen les ne zavtra, a segodnja.

Gozd je potreben ne jutri, ampak danes.

A zavtra *čto, les ne ponadobitsja?*

Kaj pa jutri, *gozd ne bo potreben?* (Možaev, Gozdna cesta.)

Poved v primeru (20) ima zgradbo z inverzijo 'situacijska beseda + *čto*'. V nasprotju z inverzijo 'osebek + *čto*' *čto* v tem primeru ne more postati stavčni člen in je lahko izpuščen, njegova funkcija je poudariti 'zavtra (jutri)', ki je težišče vprašanja. Inverzija je tudi posledica govorceve diskurzivne strategije, da poudari pomen 'negotovosti'. Glavna funkcija *čto* v povedi iz primera (20) je 'nasprotovanje ali oporekanje predhodnemu govorcju', drugotna funkcija pa 'zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec'.

Kot je razvidno iz primerov (18) do (20), je v fazi aaB na puščici spremembe besednovrstnosti glavna funkcija *čto* 'izražanje nezadovoljstva, občutka ogorčenja, presenečenja in zadrege', 'nasprotovanje ali oporekanje predhodnemu govorcju', drugotna funkcija pa 'potrditev resničnosti predhodnega izreka' ali 'problematiziranje namenena, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec'.

3.4.2 *Čto* v fazi aB na puščici spremembe besednovrstnosti

Najpomembnejša značilnost besede *čto* v fazi aB na puščici spremembe besednovrstnosti je neskladje med obliko in vsebino, tj. čeprav ima obliko vprašalnega izreka, od sogovornika ne zahteva odgovora. V to fazo tako sodijo retorična vprašanja in direktivni izrek sestavljen iz *čto*, '*čto* + osebni zaimek' + 'sledeči izrek', '*čto* + osebni zaimek' + 'ponovitev ključnih elementov iz predhodnega izreka' in enobesedna poved *Čto?*. Glavna funkcija *čto* v tej fazi je torej izražanje govorcevega subjektivnega čustvenega pomena, in lahko rečemo, da je funkcija vprašalnega zaimka, da 'zahteva informacije, ki bodo pomagale razrešiti vprašanja' v precejšnji meri zbledela.

(21) Marija. Neuželi za rulet?

A je res za ruleto?

Ivan. *Čto ty? ja na velosipede to ne umeju, avtomobilej prosto bojus!*

Kaj je s tabo? S kolesom se ne znam voziti, avtomobilov se pa enostavno bojim. (Kočetkov, Samo potem.)

Struktura s *čto* v povedi iz primera (21) ima zgradbo '*čto* + osebni zaimek' + 'sledeči izrek', v kateri je 'osebni zaimek' sredstvo za pritegnitev sogovornikove po-

zornosti, medtem ko je 'sledеči izrek' metadiskurzivno besedilo, ki pojasnjuje razlog za rabo *čto*. Glavna funkcija *čto* v povedi iz primera (21) je 'izražanje presenečenja v odnosu do predhodnega govorca', 'oporekanje predhodnemu govorcū', opravlja pa tudi drugotno funkcijo 'zastavljanja vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec'.

- (22) Redaktor. Da smotri u menja, čtob nikakogo nacionalizma! A to ja tebja znaju! Urednik. Poglej me, in da ne bo nobenega nacionalizma! Saj te poznam! Vasja. *Čto* vy, šef? ja **ne nacionalist**. Naoborot, ja internacionalist! *Kaj je z vami*, šef? Jaz **nisem nacionalist**. Ravno obratno, jaz sem internacionalist. (Smorodinov. Male farse 1993–96.)

Struktura s *čto* v povedi iz primera (22) ima zgradbo '*čto* + osebni zaimek' + 'ponovitev ključnih elementov iz predhodnega izreka', v kateri je osebni zaimek sredstvo za pritegnitev sogovornikove pozornosti, medtem ko je sledеči izrek metadiskurzivno besedilo, ki poudarja ključne prvine predhodnega izreka. Glavna funkcija *čto* v povedi iz primera (22) je 'izražanje zadrege v odnosu do predhodnega govorca' in 'oporekanje predhodnemu govorcū'. Drugotna funkcija je 'zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec'.

- (23) Hozain. Ne znaju. Ego avtor pridumal.

Gospodar. Ne vem. Avtor ga je izumil.

Žena. *Čto-o-o??*

Žena. *Kaj??* (Smorodinov, Male farse 1993-1996.)

- (24) Bulgakov. Da potomu čto oni vovremja... (Hvataetsja za golovu, padaet, umiraet.)

Ker so točni... (Se zgrabi za glavo, pade, umre.)

Sledovatel'. *Čto?! Čto?* (Peretaskivaet Bulgakova na postel', nakryvaet odejalom.)

Preiskovalni sodnik. *Kaj?! Kaj?* (Odnese Bulgakova na posteljo, ga pokrije z odejo.) (Karelin, Verjamem horoskopom.)

Čto v povedih iz primerov (23) in (24) je končna faza enobesedne povedi *čto*, v kateri intonacija in ponovitev delujeta kot sredstvo, ki dodaja govorečev subjektivni pomen. Glavna funkcija *čto* v ženinem izreku v primeru (23) je 'izražanje skepse in presenečenja nad predhodnim govorcem', drugotna pa 'zastavljanje vprašanj glede resničnosti predhodnega izreka'. Glavna funkcija *čto* v izreku preiskovalnega sodnika (24) je 'izražanje jeze na predhodnega govorca', drugotna pa 'zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec'.

- (25) Tam odin-dva kadra ostalos' – vdruk čto-to interesnoe uvižu?

Ostalo je le par kadrov, kaj če zagledam kaj zanimivega?

Lučše menja ešče sfotal. *Čto* u nas možet byt' interesnogo?

Raje bi še mene pofotkal. *Kaj* pa bi bilo pri nas lahko zanimivega? (Čirkov, Koruzni človek.)

Poved iz primera (25) ima zgradbo 'predhodni izrek', 'retorično vprašanje (*Čto* + možet byt' + primernik pridevnika)', v kateri je predhodni izrek 'sredstvo za reševa-

nje časti' sogovornika, a obenem vzpostavlja tudi sočutje do sogovornika. Retorično vprašanje pa je mogoče tudi spremeniti v poved 'U nas ničego net interesnogo (Pri nas ni nič zanimivega)', ker je sredstvo izjavljanja. Drugače povedano, govorec misli, da je sogovornikov izrek brez stvarne podlage, vendar pa v želji, da ga ne bi spravil v zadrego, izbere način, da mu to pove po ovinku, namesto da bi mu neposredno oporekal. Glavna funkcija *čto* v primeru (25) je 'oporekanje predhodnemu govorcju', drugotna pa 'zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec'.

(26) *Čto* vy stoite kak zamorožennye?!

Kaj stojite kot okameneli? (Čirkov, Koruzni človek.)

(27) *Čto* že my stoim zdes' bez dela? – voskliknul Pitja – Pošli, rebjata?

Kaj tu stojimo brez dela? – je vzkliknil Pitja. – Gremo, fantje? (Čirkov, Koruzni človek.)

Povedi v primerih (26) in (27) imajo vprašalno obliko, vendar ne z namenom zavrnitve sogovorca kot z retoričnim vprašanjem ali ker se pričakuje odgovor, ampak z namenom izzvati določeno vedénje. Glavna funkcija *čto* v primeru (26) je 'predlog sogovorniku', drugotna pa 'izražanje neodobravanja sogovornikovega vedénja'. S *čto* v primeru (27) Pitja ošteva sebe in prijatelje, ker postavajo brez dela, in prijateljem predlaga, da zgrabijo za delo. Njegovi glavni funkciji sta 'spodbujanje sogovornika', in 'oštevanje sogovornika', drugotna funkcija pa 'izražanje neodobravanja sogovornikovega vedénja'.

Kot je razvidno iz primerov (21) do (27), v fazi aB na puščici spremembe besednovrstnosti *čto* opravlja glavne funkcije 'izražanje zadrege v odnosu do predhodnega govorca', 'oporekanje predhodnemu govorcju', 'izražanje presenečenja in dvoma v odnosu do predhodnega govorca', 'izražanje jeze na predhodnega govorca', 'spodbujanje sogovornika', in 'oštevanje sogovornika'. Drugotne funkcije so 'zastavljanje vprašanj v zvezi z namenom, ki ga je z izrekom imel predhodni govorec', 'zastavljanje vprašanj glede resničnosti predhodnega izreka' in 'izražanje neodobravanja sogovornikovega vedénja'.

3.5 Diskurzivna funkcija in pomen členka *čto*

Razmejitev vprašalnega zaimka *čto* od členka *čto* ni tako enostavna, kot se zdi na prvi pogled. Celo ruski jezikoslovci doslej niso mogli zarisati ostre meje. Švedova (1998: 71) ima *čto* v povedi 'No *čto* že, on vidit? (Ja kaj, a on vidi?)' za vprašalni zaimke; v DRL (1999: 685) je *čto* v povedi '*Čto*, u vas takoy že prekrasny golos? (*Kaj*, a imate tak čudovit glas?)' prav tako opredeljen kot vprašalni zaimke. Vendar pa je, sodeč po slovničnih in skladenjskih značilnostih, *čto* v obeh zgornjih primerih členek. Iz tega je razvidno, da med raziskovalci ni enotnega mnenja, kar zadeva postavljanje meje med vprašalnim zaimkom *čto* in členkom *čto*. Členek je v povedi rabljen neodvisno, a v govornem diskurzu sta merilo za ločevanje členka od drugih stavčnih členov intonacija in ton, medtem ko so v pisanem diskurzu odločilna ločila (, –, ?).

Členek *čto* sodi v fazo B na puščici spremembe besednovrstnosti. Nima natančnega propozicijskega pomena, kot izbirna prvina v povedi ne more biti stavčni člen, ne vpliva na propozicijsko vsebino izreka, tudi če je izpuščen, in od sogovornika ne zahteva odgovora. Slovnično in skladijsko je v okviru povedi ločen in rabljen neodvisno. Lahko se nahaja na začetku ali sredi povedi, vendar ne v enem ne v drugem položaju ne postane naglašen. Čeprav je primerjavi z prašalnim zaimkom *čto* izgubil slovnično in skladijsko relevantnost, pa ostaja pomensko relevanten, saj dodaja pomenski odtенок celotnemu izreku. Se pravi, da členek *čto* sodeluje v obliki vprašalne povedi in je jezikovno sredstvo (Gvozdev 1960: 522), ki odraža željo govorca, ki skuša pridobiti informacije, ki bi odstranile vsa vprašanja iz diskurzivne situacije. Ker pa členek *čto* v istem izreku pogosto opravlja več kot eno funkcijo, je razločevanje njegovih funkcij težavno. Udeleženec pogovora mora o predpostavki, ki je implicirana v členu *čto*, sklepati na osnovi več dejavnikov, med drugim iz diskurzivne situacije in diskurzivnega konteksta, tako da je v tem primeru pragmatična obtežitev udeleženca pogovora največja od vseh faz *čto*.

(28) Bulgakov. Dal'she!

Naprej!

Sledovatelj. *Čto*, dal'she? Zataščil eč v sosednjuyu komnatu ...

Preiskovalni sodnik. *Kaj*, naprej!?! Odvlekel sem jo v sosednjo sobo ... (Karelin, Verjamem v horoskope.)

(29) Geroj. Horošo. Otvet' mne, kak mena zovut'?

Heroj. Dobro. Povejte mi, kako mi je ime?

Žena. Borja. Borej tebya zovut.. *Čto*, pamjat' svoju propil'?

Žena. Borja. Ime ti je Borja. *Kaj*, a te je spomin zapustil? (Smorodinov, Male farse 1993–96.)

Govorec, ki vodi pogovor v primeru (28), je preiskovalni sodnik, Bulgakov je pa pasiven udeleženec pogovora. Bulgakov se navdušeno strinja s predhodnim govorcem z vzklikom 'Naprej!', s čimer tudi nakazuje, da ga pogovor zanima. Izrek preiskovalnega sodnika ima zgradbo '*čto* + predhodni izrek', pri čemer *čto* izraža, da je 'trenutni govorec slišal izrek predhodnega govorca, ki je zahteval nadaljevanje zgodbe, in da bo dalje vodil pogovor v skladu z njegovimi besedami'. Opravlja funkcijo 'izražanja strinjanja s predhodnim govorcem'.

Žena v primeru (29) odgovarja na vprašanje predhodnega govorca, ki sprašuje po svojem imenu, a ona ne more razumeti tega njegovega vedénja. Tako *čto* v ženi izreku implicira predpostavko, da 'trenutni govorec ne le čuti zadrego zaradi predhodnega govorca, ampak tudi ne more razumeti njegovega vedénja'. Opravlja tudi funkciji 'izražanje zadrege v odnosu do predhodnega govorca' in 'oštevanje in kritika predhodnega govorca'.

Povedi v primerih (28) in (29) sta samo del vzorčnih povedi s členkom *čto*. Členek je njegova besednovrstna oznaka, medtem ko ga je na diskurzivni ravni mogoče imenovati diskurzivni označevalec. Lastnosti in diskurzivna funkcija *čto* kot diskurzivnega označevalca so druga obsežna tema, ki zahteva posebno obravnavo; v naši razpravi bomo, kar zadeva diskurzivni označevalec *čto*, tu potegnili črto.

4 Zaključek

Cilj razprave je bil proučiti značilnosti prehoda in preobrazbe ruskega *čto* iz vprašalnega zaimka v členek, ugotoviti odločilne mehanizme tega procesa ter analizirati slovnične in skladenjske značilnosti, diskurzivno funkcijo in pomen v posameznih fazah prehoda od vprašalnega zaimka do členka. Vprašalni zaimek v končni fazi pridobi status členka, a gre skozi vmesni fazi zaimka členka in členka zaimka s pomočjo prestrukturiranja, subjektivizacije, pragmatične inference iz metonimije in inference iz metafore.

Vmesne faze prehoda zaimka *čto* v členek vsebujejo posebnosti na slovnični, skladenjski in diskurzivni ravni. Sprememba besednovrstnosti *čto* iz vprašalnega zaimka v členek je posledica gramatikalizacije, ta proces pa je mogoče ponazoriti s puščico spremembe besednovrstnosti. Čisti vprašalni zaimek se uvršča v fazo A na tej puščici in opravlja vlogo osebk, predmeta in povedka. Njegova glavna diskurzivna funkcija je 'zahteva po informacijah, ki bodo odpravile govorčev dvom'. Zaimek členek *čto* se uvršča v fazi Ab in Abb na puščici spremembe besednovrstnosti in opravlja vlogo osebk, predmeta, povedka in situacijske besede v povedi; treba mu je pripisati sklon. Fazi Ab in Abb vsebujeta večji delež in funkcijo vprašalnega zaimka kot členka. Od te faze dalje ima *čto* poleg propozicijskega pomena tudi govorčev subjektivni pomen, tako da je pri interpretaciji povečana pragmatična obremenitev.

Ta *čto* se uvršča v fazo AB na puščici spremembe besednovrstnosti in skoraj v enaki meri odraža funkcijo vprašalnega zaimka in členka. *Čto* v tej fazi ne more biti več stavčni člen in ne zahteva, da se mu pripiše sklon. Po tej fazi *čto* ne zahteva splošnega in širokega odgovora na vprašanje, ampak pritrdilni/nikalni odgovor, ki potrjuje določeno dejstvo ali resnico. Ta faza vključuje predvsem zgradbo '*Čto* (že) osebek + povedek' ali 'enobesedna poved *Čto*?' + 'ponovitev ključnih elementov predhodnega izreka'.

Členek zaimek se uvršča v fazi aaB in aB na puščici spremembe besednovrstnosti, pri čemer delež funkcije členka postane večji kot delež funkcije vprašalnega zaimka. *Čto* v tej fazi ne more postati stavčni člen in se ne sklanja. Njegova glavna funkcija je 'izraziti osebni čustveni namen govorca', drugotna pa 'zahteva po informacijah, ki bodo razrešile vprašanja'. *Čto* je od te faze izbirna prvina povedi, tako da ne vpliva na propozicijsko vsebino izreka, tudi če je izpuščen.

Členek *čto* se uvršča v fazo B na puščici spremembe besednovrstnosti. Nima natančnega propozicijskega pomena, kot izbirna prvina v povedi ne more biti stavčni člen, ne vpliva na propozicijsko vsebino celotnega izreka, tudi če je izpuščen, in od sogovornika ne zahteva odgovora.

Pričujoča razprava je skušala proučiti značilnosti prehoda in preobrazbe ruskega *čto* iz vprašalnega zaimka v členek. *Čto* pa je šel skozi proces večkratne besednovrstne preobrazbe, in sicer 'vprašalni zaimek→členek' in 'vprašalni zaimek→veznik→členek'. Ta razprava je samo majhen prispevek k raziskavi besede *čto*, ostaja pa potreba po sistematični raziskavi večkratne gramatikalizacije *čto*.

VIRI IN LITERATURA

- Boris PETROVIČ ARDENTOV, 1973: »Čto« v *sovremennom russskom jazyke*. Kišinev: Ština.
- Vera VASIL'EVNA BABAJCEVA, 1991: Mesto prehodnih javljenj v sisteme jazyka (na materiale častej reči). *Perehodnost' i sinkretizm v jazyke i reči*. Moskva: Prometej. 3–14.
- , 2000: Sinkretizm: Lingvistika. *Bol'soj enciklopedičeskij slovar'*. Moskva: Bol'shaja rossijskaja enciklopedija. Sant-Peterburg: Norint. 445–46
- Aleksandr NIKOLAEVIČ GVOZDEV, 1960: *Očerok po sintaksisu russskoj razgovornoj reči*. Moskva: APN RSFSR.
- Michael A. K. HOLLIDAY, 1961: Categories of the theory of grammar. *Word* 17. 242–92.
- Paul HOPPER in Elizabeth TRAUOGOTT, 1993: *Grammaticalization*. Cambridge: University Press.
- Kompleksnyj slovar' russskogo jazyka, 1–2*, 2001. Ur. Aleksandr Nikolaevič Tihonov. Moskva: Russkij jazyk.
- Igor' ALEKSANDROVIČ MEL'ČUK, 2001: *Kurs obščej morfologii, IV/ 5: Morfoložičeskie znaki*. Moskva, Dunaj: Jazyki slavjanskoj kultury; Wiener Slavistischer Almanach.
- Aleksandr MATVEEVIČ PEŠKOVSKI, [1938] 1956: *Russskij sintaksis v naučnom osveščennii*. Moskva: Učpedgiz.
- SungHa RHEE, 1998: *Munpephwaury Ihay* [Understanding of Grammaticalization]. Seoul: Hankuk Munhwasa.
- Slovar' russskogo jazyka*, 1984. Ur. Anastasija Petrovna Evgen'eva. Moskva: Russkij jazyk.
- Ol'ga JUR'EVNA STEPANOVA, 2009: Funkcional'nye omonimy, ob'edinennye omokompleksom čto: Disertacija. Moskva: Moskovskij pedagogičeskij gosudarstvennyj universitet.
- Aleksej ALEKSANDROVIČ ŠAHMATOV [1952]; 2006: Učenje o častjah reči. Iz trudov A. A. Šahmatova po sovremennomu russskomu jazyku. Moskva: KomKniga.
- Klara ÈRNOVNA ŠTAJN, 2006: *Sistemnyj podhod k izučeniju dinamičeskich jzvljenij na sinhronnom sreze jazyka*. Stavropol': Stavropol'skij gosudarstvennyj universitet.
- Natalija JUL'EVNA ŠVEDOVA, 1998: *Mestoimenie i smysl: Klass russskich mestoimenij i otkryvaemye imi smyslovyje prostranstva*. Moskva: Azbukovnik.
- Tolkovyj slovar' russskogo jazyka, 1–4*, 2007. Ur. Dmitrij Nikolaevič Ušakov. Moskva: Terra, [1935–40].
- Elizabeth TRAUOGOTT, 1995. Subjectification in grammaticalisation. *Subjectivity and subjectivisation*. Ur. Dieter Stein in Susan Wright. Cambridge: University Press.

Ljudmila I. UŠAKOVA, 1998: Mestoimenija i ih analogi. *Russkij jazyk v škole* 1. 85–90.

Ajzik I. ZARECKIJ, 1940: O mestoimenii. *Russkij jazyk v škole* 6. 16–22.

Iz angleščine v slovenščino prevedla Marta Pirnat Greenberg.

SUMMARY

The purpose of the paper was to analyze the characteristics of the change and development of *čto* from an interrogative pronoun to a particle and the relevant mechanism of that process, and to analyze the grammatical and syntactic characteristics, discourse function, and meaning by distinguishing the stages involved in the process from the interrogative pronoun to the particle. The interrogative pronoun ultimately acquires the status of a particle after going through the stages of pronominal particle to particle pronoun by restructuralization, subjectivization, and pragmatic inference from metonymy and inference from metaphor.

When the interrogative pronoun *čto* becomes a particle, it goes through several intermediate stages that have unique characteristics on the grammatical, syntactic, and discourse levels. The transformation of the interrogative pronoun *čto* into the particle *čto* is due to the grammaticalization phenomenon, and this process can be expressed with the word-class transformation arrow. The pure interrogative pronoun falls under stage A in the word-class transformation arrow, while the pronominal particle *čto* belongs to the Ab and Abb stages of the word-class transformation arrow. The *čto* of the stage AB almost equally reflects the proportion and function of both an interrogative pronoun and a particle. The particle pronoun *čto* belongs to the aaB and aB stages in the word class transformation arrow, with the proportion and function of the particle greater than those of the interrogative pronoun. The particle *čto* belongs to stage B in the word class transformation arrow.

This paper attempted to analyze the characteristics of the change and development of *čto* from an interrogative pronoun to a particle. In fact, *čto* has undergone a process of multiple transformations of word class, including 'interrogative pronoun→particle' and 'interrogative pronoun→conjunction→particle'. However, this paper is only a small contribution to research about *čto* and there is a need for systematic analysis of the multiple grammaticalization phenomena of *čto*.

Slavistična revija (<https://srl.si>) je ponujena pod licenco [Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_03.pdf | DOST. 29/05/20 5.36